

O sută de ani de Trianon: Lecțiile istoriei și rostul gândirii juridice

Prof. univ. dr. Mircea Dușu
Directorul Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Cu ocazia declarațiilor și a conferinței de presă ocazionate de recenta vizită la București a lui Péter Szijjártó, ministrul de externe al Ungariei, ministrul român de externe Bogdan Aurescu a abordat *inter alia*, pe de o parte, contextul împlinirii a 100 de ani de la semnarea tratatului de la Trianon și a semnificațiilor divergente pe care acest eveniment istoric le are în România și Ungaria, insistând asupra necesității de a fi depășită „confruntarea generată de această interpretare diferită a faptelor istorice”, iar, pe de altă parte, chestiunea așa-numitului „program de dezvoltare economică a Ardealului” elaborat de către Guvernul Ungariei, reiterând faptul că „nu există nici un acord al Bucureștiului pentru implementarea acestui program pe teritoriul României” și propunând părții ungare desfășurarea unor discuții ulterioare pentru „încheierea unui acord cu privire la acest program”, care, „pentru a fi cu adevărat în legalitate”, trebuie să îndeplinească anumite condiții: „să fie făcut prin implicarea autorităților române, să fie fără țință etnică, deci să fie nediscriminatoriu, să aibă în vedere nu doar o anumită regiune locuită eventual doar de către o anumită comunitate etnică și, foarte important, să respecte legislația europeană și românească în materie de competiție și ajutor de stat”.¹ Cu toate că ministrul ungar de externe și-a exprimat la rândul său „respectul” față de această solicitare și disponibilitatea de a demara negocieri în vederea ajungerii la un acord bilateral cu privire la respectivul program, este destul de dificil să ne dăm seama în ce măsură exigențele exprimate de partea română ar putea fi satisfăcute fără a modifica programul în punctele sale esențiale, câtă vreme chiar din denumirea completă a acestuia rezultă că scopul urmărit constă în „alinieră economică a localităților din România locuite de maghiari (*economic alignment of localities in Romania inhabited by Hungarians*)”, mai precis, așa cum rezultă din prima frază a documentului, într-o „revitalizare economică în beneficiul cetățenilor maghiari ai României (*economic revitalization for the Hungarian citizens of Romania*)”.

În condițiile evoluției reglementărilor ungare de la Legea statutului maghiarilor de peste hotare din 2001 la Legea cetățeniei ungare din 2010, relevanța practică a problemei de a clarifica dacă programul de dezvoltare economică îi vizează pe cetățenii români aparținând minorității maghiare, ori pe cetățenii Ungariei rezidenți în România este relativ scăzută, în condițiile în care atât România, cât și Ungaria permit dubla cetățenie, fără a (mai) lega de aceasta anumite impedimente, precum ocuparea funcțiilor și demnităților publice. Nu mai puțin însă, este evident că programul nu îi vizează în primul rând pe cetățenii români de naționalitate română, mai ales atunci când aceștia ar fi rezidenți în județe precum Iași sau Constanța: fără a fi menționată în titlu, concentrarea programului asupra Transilvaniei rezultă fără echivoc din cuprinsul documentului, care menționează totuși că nu este vorba numai de Transilvania înțelesă *stricto sensu* ca „regiune geografică, istorică și economică situată în Europa Centrală, în partea răsăriteană a Bazinului Carpatic, astăzi pe teritoriul României”, ci despre „întreaga parte de vest a României”, formată din ceea ce potrivit reglementărilor administrativ-teritoriale românești constituie 16 județe, a căror configurație actuală în trei regiuni de dezvoltare este modificată (cu

¹ Ministerul Afacerilor Externe, Comunicat de presă din 26 mai 2020: Conferința comună de presă susținută de ministrul afacerilor externe Bogdan Aurescu și omologul ungar Peter Szijjártó, <http://mae.gov.ro/node/52605> (accesat la 31 mai 2020).

respectarea limitelor județelor) în sensul diferențierii a patru „arii” distincte denumite Partium, Banatul și Transilvania de Sud, Transilvania Centrală și *last but not least* Țara Secuilor (*Szeklerland*).

Mai ales în contextul în care nu numai existența și denumirea ultimei „arii”, ci și diferitele propuneri de configurare a regiunilor de dezvoltare constituie periodic un subiect de dezbateri aprinse în spațiul public român (de pildă, atunci când s-a întâmplat ca printre aceste propuneri să se regăsească ca regiune distinctă tocmai teritoriul ocupat de Ungaria în perioada 1940-1944 în urma Dictatului de la Viena), un asemenea demers nu pare a constitui cel mai potrivit semn de respect venit din partea ungară. De fapt, așa cum s-a arătat deja într-o importantă analiză elaborată de profesorul Dan Dungaciuc în cadrul Laboratorului pentru Analiza Războiului Informațional și Comunicare Strategică (LARICS) inițiat de Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, deja denumirea programului – „Planul Károly Kós” – reprezintă o provocare greu de trecut cu vederea de către partea română, de vreme ce programul este așezat astfel în mod deschis sub egida așa-numitului „transilvanism” în a cărui configurare arhitectul Károly Kós (1883-1977) a jucat un rol hotărâtor, apărut în contextul Unirii Transilvaniei cu România, ca ideologie destinată nu numai menținerii identității culturale specifice a maghiarilor din Transilvania, ci și – mai ales – promovării unei identități specific transilvănene, pe cât de comună tuturor locuitorilor provinciei (maghiari, dar și români ori germani), pe atât de diferită de cea a restului României. În măsura în care lucrurile stau astfel, și profesorul Dungaciuc are dreptate atunci când formulează concluzia de o gravitate extremă, potrivit căreia acest program constituie „o cărămidă solidă în efortul de desuveranizare a României în Transilvania și revitalizarea «transilvanismului», așa cum a fost gândit în realitate de inițiatorii acestuia: «calea spiritului ungar în Transilvania trianonică»”, s-ar părea că reacția diplomației românești ar fi trebuit să constea de la bun început într-o „respingere fără discuții a acestui document și, pe cale de consecință, a acțiunilor care derivă din acesta”.²

Realizată din perspectiva specialistului în științe politice și relații internaționale, analiza aprofundată sub multiple aspecte a profesorului Dungaciuc nu va putea fi ocolită atunci când la nivelul forurilor competente va fi decisă soluționarea – deopotrivă politică și juridică – a acestui dosar sensibil de către autoritățile române. Din perspectiva științei juridice, realizarea scopului constând în scoaterea Transilvaniei din sfera suveranității (exclusive) a statului român pare, cel puțin în acest moment, greu de imaginat ca demers realizat cu respectarea dreptului internațional (astăzi încă) în vigoare, înseamnă aceasta însă faptul că rolul juriștilor români implicați în studierea dosarului s-ar limita exclusiv la analiza *tehnică* a nenumăratelor elemente de detaliu cuprinse în normele de drept intern, internațional și european care sunt ori pot deveni relevante odată cu precizarea intențiilor părții ungare? Mai degrabă, și fără a încălca în vreun fel competența specialiștilor în detaliile dreptului administrativ român, ale dreptului internațional public și ale dreptului european, credem că o sarcină de prim ordin a *științei* juridice românești (mai precis: a cercetării juridice fundamentale) constă în aceea de a lămuri sub aspectul *conceptelor* juridice viziunea „programului de dezvoltare economică a Ardealului”, de a preciza, așadar, în ce fel anume se poate vorbi, într-adevăr, despre o tentativă de desuveranizare a României cât privește Transilvania și care sunt considerentele în virtutea cărora acest program poate fi considerat un veritabil „caz de școală” pentru ceea ce înseamnă *astăzi* „neorevizionismul ungar”, definit, pe bună dreptate încă de la începutul anilor 1990, ca discurs modificat în raport

² D. Dungaciuc: *Epidemia de hungaro-virus amenință regiunea. Un document al guvernului ungar, „decorat” de... Miklós Horthy* (27 aprilie 2020 pe site-ul larics.ro la rubrica „Analize”); a se vedea și D. Dungaciuc, *Cele două Ungarii, Transilvania și Trianon-ul*, „Adevărul” din 7 martie 2019.

cu revizionismul „clasic” al perioadei interbelice, discurs care, „pentru a se încadra în spiritul Actului final de la Helsinki (1975), a recondiționat vechile teze ale iredentei și le-a adaptat la actuala conjunctură politică”³, așadar, un discurs al cărui principiu de bază, formulat de Béla Pomogáts, unul dintre cei încercați reprezentanți ai săi din perioada mai recentă, într-un articol din 2005 având ca temă „integrarea europeană și politica națională ungară” (!) constă în căutarea unei căi potrivite pentru ca „ceea ce s-a pierdut la Trianon în 1920 și la Paris în 1947, precum și pe parcursul revizuirii teritoriale temporare din perioada celui de-al Doilea Război Mondial condamnate la eșec, să reușească acum grație altor mijloace într-o dimensiune diferită a spațiului politic”.⁴ Fără legătură directă cu programul inițiat în 2017, anterioară și declarării de către Parlamentul ungar prin lege a zilei de 4 iunie ca Zi a Coeziunii Naționale în 2010, dar deja posterioară mutării relicvei cunoscute sub numele de Sfânta Coroană Ungară de la Muzeul Național în clădirea Parlamentului pe 1 ianuarie 2000, această formulare exprimă, cum nu se poate mai precis, adevărata semnificație a planului de dezvoltare economică a Transilvaniei, plan care nu este decât o piesă dintr-un ansamblu mai cuprinzător, ținând într-adevăr la refacerea „într-o dimensiune diferită” a așa-numitei Ungarii Mari (aproape) în limitele dinaintea anului 1918.

Chiar și numai aspectele exterioare sunt în acest caz deosebit de semnificative, începând cu modalitatea de prezentare a documentului. În condițiile în care o versiune (fie ea și neoficială) a acestui plan în limba română pare a nu exista, cel puțin deocamdată, versiunea în limba engleză, aceeași avută în vedere și de profesorul Dungaciu, este disponibilă pe un site în limba maghiară intitulat *wekerle.org.*, acolo unde mai pot fi găsite încă patru documente similare: un plan fără personalitate tutelară vizând Voivodina (2015), planul „Ede Egán” referitor la Ucraina Transcarpatică (2014), planul „Gábor Baross” având în vedere Slovacia (2014), și, în sfârșit, planul „Wekerle” din 2012 intitulat „strategia de dezvoltare economică maghiară în Bazinul Carpatic”. Dacă Sándor Wekerle (1848-1921) nu a fost numai profesor de economie politică și ministru de finanțe, ci și ultimul prim-ministru al Ungariei înainte de izbucnirea la Budapesta a Revoluției Crizantemelor pe 31 octombrie 1918, care avea să pună capăt definitiv și pe plan constituțional perioadei din istoria ungară inaugurate prin compromisul din 1867 – actul de naștere al monarhiei bicefale austro-ungare și al așa-numitei Ungarii Mari –, despre planul care îi poartă numele s-a afirmat că reprezintă materializarea „viziunii geopolitice ungare” constând în „ambitiile declarate ale ungarilor (de cele mai multe ori: ale dreptei politice ungare) de a fi sau de a deveni lider (politic, economic, cultural, intelectual) al regiunii Bazinului Carpatic ... fără luarea în considerare a frontierelor politice existente”, ori, încă și mai lămurit: „planul [Wekerle] încearcă să folosească minoritățile naționale maghiare din țările învecinate și ar putea fi perceput ca proiect al unei tentative de a restaura ceva din dominația ungară în Europa Centrală în secolul al XIX-lea”, revigorând astfel „Ungaria ca *imperium* Carpatic”.⁵ Teza „unității naturale” a Bazinului Carpatic din care Transilvania ar face parte organic și în care națiunea maghiară ar fi fost chemată și sortită de istorie să dețină și să-și exercite hegemonia culturală, politică și economică, reprezintă unul din fundamentele contestării perpetue a clauzelor teritoriale ale Tratatului de la Trianon. „Puteți să respingeți argumentul istoric în crearea unei construcții

³ E. Brașoveanu, *Neorevizionismul ungar*, Întreprinderea poligrafică Tulcea, 1991, p. 6; a se vedea și M. Stratulat, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994, p. 7.

⁴ *Apud* H. Case, *Between states: The Transylvanian question and the European idea during World War II*, Stanford University Press, 2009, p. 199.

⁵ A. Jakab, *Regional geopolitics: the case of Hungary*, în M. Moskalewicz / W. Przybylski (eds.), *Understanding Central Europe*, Routledge, London, 2017, pp. 127-134 (130-131).

juridice – afirma contele Albert Apponyi, ca șef la delegației Ungariei în *Expunerea* sa în fața Consiliului Suprem al Conferinței de pace de la Paris, din 16 ianuarie 1920 –, dar nu puteți nega ceea ce grăiește natura! Nu există altă țară în Europa care să posede o unitate geografică asemănătoare cu cea a Ungariei! Bazinul său hidrografic, reunind apele curgătoare și văile acestora, convergând de la periferie spre centru, formează o unitate care nu poate fi organizată decât în mod centralizat unitar!” Peste un sfert de veac și tot în capitala Franței, la 31 august 1946, în fața Comisiei pentru probleme politice și teritoriale a Conferinței de pace, reprezentantul Budapestei solicita rectificarea graniței cu România susținând că „Transilvania constituie o parte integrantă a Bazinului Carpaților. La sud și la este lanțul Carpaților formează frontiere naturale, pe când spre Ungaria frontiera ungaro-română traversează limitele orientale ale mării câmpii ungare... Acest teritoriu a jucat un rol în istorie din secolul al XI-lea”. Ca soluție de ultimă formulă și pentru viitor se emitea de pe atunci stabilirea „unui statut de autonomie locală și de protecție a drepturilor minorității maghiare din Transilvania” și, pe cât posibil, sub control internațional. Atunci când articole academice consacrate termenului inițial *geografic* de Bazin Carpatic conțin în chiar fraza de început decelarea în formule lapidare și lipsite de echivoc a semnificației *politice* a acestuia ca „Ungaria Mare istorică, parte a Imperiului Habsburgic până la compromisul din 1867, iar după aceea a Imperiului Austro-Ungar”⁶, pe scurt: „*The Carpathian Basin, i[dem] e[st] the historical Hungary*”⁷, natura deschis-revizionistă a întregului complex strategic trece dincolo de orice dubiu rezonabil, și aceasta cu atât mai mult cu cât există deja studii care documentează în mod precis reorientarea politică a științei geografice ungare după Tratatul de la Trianon, anume în sensul în care „revizuirea teritorială a devenit principala rațiune de a fi a geografiei ungare”, iar după perioada regimului comunist, repolitizarea termenului a atins apogeul în discursul politic încetățenit după 2010, când „potrivit premierului Viktor Orbán, Budapesta este inima și centrul Bazinului Carpatic, iar națiunea maghiară are de realizat o misiune în acest spațiu”, direcția acestei politici fiind aceea de a „prezerva hegemonia Ungariei în Bazinul Carpatic în cadrul Uniunii Europene” cel puțin ca hegemonie *economică*.⁸ În realitate, această pretenție trebuie înțeleasă ca hegemonie *politică*, în condițiile unui discurs *juridic* deosebit față de cel îndeobște uzitat pe planul dreptului internațional și a cărui folosire permite astăzi – altfel decât în perioada interbelică ori mai târziu – tratarea ca irelevante a frontierelor de stat.

La cumpăna lunilor martie și aprilie 1939, cu ocazia unui congres jubiliar al unui institut de drept internațional din Germania, renumitul și totodată rău-famatul Carl Schmitt lansa celebra teorie despre *Ordinea macrospațială în dreptul internațional, cu interdicția intervenției puterilor din afara spațiului*, pe scurt: *o contribuție la studiul conceptului de imperiu în dreptul internațional*. Rezumată de Mircea Djuvara, prezent și el la congresul respectiv, ca „importantă și plină de consecințe îngrijorătoare” din cauza tezei potrivit căreia „adevăratele subiecte ale dreptului internațional nu mai sunt statele, așa cum s-a conceput până acum, ci un număr de

⁶ *Ibidem*, p. 127.

⁷ K. Kocsis, *Contribution to the Background of the Ethnic Conflicts in the Carpathian Basin*, *GeoJournal* 32 (1994), pp. 425-433 (425).

⁸ Z. Hajdu, *The rebirth of the concept of the Carpathian Basin in Hungarian political language after 1988*, în J. Laine ș.a. (eds.), *Post-Cold War Borders: Reframing Political Space in Eastern Europe*, Routledge, 2018, pp. 207-227 (210, 224, 225).

Reich-uri, forțe reale de necontestat⁹, această teorie pornea de la constatarea irelevanței tot mai evidente a statului „obișnuit” în secolul XX în fața acelor state care sunt totodată Mari Puteri și care dincolo de forța tehnică, economică și militară iradiază o anumită *idee politică* în spațiul asupra căruia își exercită *hegemonia* cu excluderea intervenției celorlalte. Preluat din sfera raționalității tehnico-economice, macrospațiul (*Grossraum*) înglobează atât teritoriul de stat al „imperului” (*Reich*), cât și teritoriile statelor supuse hegemoniei acestuia din urmă, fără ca acestea din urmă să fie desființate în mod formal – întocmai precum în cazul raporturilor dintre S.U.A. și celelalte state de pe continentul american stabilite prin doctrina formulată de președintele James Monroe în 1823, doctrină pe care Schmitt o consideră „primul și cel mai de succes exemplu”¹⁰ al propriei sale doctrine.

Fără a putea intra în detaliile unei teorii foarte complicate, a cărei forță de atracție se manifestă în dezbaterele redevinute actuale mai ales în ultimele decenii, însă pe care oportunismul creatorului ei a așezat-o în serviciul legitimării expansiunii celui de-al Treilea Reich, proclamând Europa ca spațiu al hegemoniei Germaniei, măsura în care opoziția lui Djuvara era îndreptățită și consecințele asumării necritice a unei asemenea hegemonii cât privește „spațiul dunărean” s-au văzut limpede cu ocazia unei ediții ulterioare, atunci când Schmitt prezenta Dictatul de la Viena ca arbitraj prin care „noua graniță dintre Ungaria și România a fost trasată din perspectiva unei ordini juste”¹¹ tocmai de către cei care își arogaseră misiunea de a introduce *ordinea* în acest spațiu. Dacă pe planul realităților de pe teren, România a fost cea care a resimțit cel mai puternic raptul teritorial, pe planul ideilor, lovitura cea mare a primit-o de fapt Ungaria prin reducerea la insignifianță a propriilor pretenții la hegemonie în același „spațiu dunărean” folosit de ea însăși ca sinonim pentru Bazinul Carpatic. Este suficientă parcurgerea literaturii (juridice) revizioniste din perioada interbelică și din timpul războiului pentru a identifica o corespondență perfectă, uneori *ad litteram*, între justificările oferite de Schmitt pentru expansionismul german în Europa, pe de o parte, și felul în care autorii maghiari menționează misiunea poporului maghiar de a organiza politic Bazinul Carpatic în virtutea capacității sale politice cu totul singulare în această zonă și a superiorității sale culturale în raport mai ales cu românii¹² și mergând până la a caracteriza aceste pretenții hegemonice – înainte chiar de apariția lucrării lui Schmitt – la rândul lor în termenii comparației cu Statele Unite ale Americii: „*en donnant un programme, une forme et un contenu à cette nouvelle doctrine de Monroe selon laquelle la vallée danubienne appartient aux peuples danubiens*” i.e. „*des peuples habitant le bassin des Carpathes*”¹³ poporul maghiar realizează în Bazinul Carpatic „ideea imperială” ungară care nu este alta decât „ideea de stat a sfântului Ștefan”.¹⁴

⁹ M. Djuvara, *Pe marginea cărților noi: Carl Schmitt, Völkerrechtliche Grossraumordnung mit Interventionsverbot für fremde Mächte* (1939), *Analele Facultății de Drept din București* nr. 2-3/1939, pp. 378-389 (383-384).

¹⁰ C. Schmitt, *Völkerrechtliche Grossraumordnung ... 3. Auflage* (1941), Duncker & Humblot, Berlin, 1991, p. 22.

¹¹ *Ibidem*, p. 48.

¹² Pentru o prezentare în detaliu a acestor corespondențe a se vedea T. Avriganu, *Bazinul Carpatic: un mic Grossraum* ungar, *Studii și materiale de istorie modernă* nr. 2 /2020 (în pregătire).

¹³ A. Pethő, *Rôle et destin de la Hongrie*, *Nouvelle Revue de Hongrie* 55 (1936), pp. 387-390 (390).

¹⁴ B. Török, *Völkische Idee und ungarische Reichsgedanke*, *Ungarn* nr. 4 / 1943, pp. 192-198 (196).

Cu toate asemănările dintre discursul revizionist ungar clasic și doctrina macrospațiilor ca spații în care imperiile își exercită hegemonia asupra altor state, între cele două există o deosebire esențială, anume aceea a lipsei unei diferențieri calitative dintre stat și imperiu la autorii maghiari: ca idee imperială, ideea ungară a statului presupunea extinderea propriilor frontiere de stat astfel încât să cuprindă întregul spațiu supus hegemoniei. Din acest motiv, chiar și atunci când din motive tactice, *acești* autori pledează cauza unei Transilvanii independente, această independență este considerată mereu ca etapă tranzitorie în direcția înglobării ei în granițele „Ungariei istorice”. Ceea ce era valabil însă pentru revizionismul clasic, a devenit obsolet în raport cu neorevizionismul de revitalizat începând din ultimul deceniu al secolului trecut, iar într-un text celebru despre *Noile forme de imperialism în dreptul internațional* anterior instaurării regimului național-socialist, Carl Schmitt arătase deja rațiunile acestei transformări: pentru marile imperii ale aceluși timp, precum din nou S.U.A., înglobarea unor state sau raptul teritorial deveniseră metode deopotrivă învechite și ineficiente, câtă vreme aducerea statelor din propriul macrospațiu în raporturi *reale* de vasalitate politică și dependență economică – însă cu păstrarea *formală* atât a frontierelor existente, cât și a „egalității” în drepturi – permite beneficii importante în absența costurilor politice sau economice presupuse de vechile metode, cum ar fi acordarea de drepturi politice și sociale cetățenilor rezidenți pe teritoriul înglobat în interiorul propriilor frontiere.¹⁵

Exact aceasta pare să fie lecția învățată, în sfârșit, de către revizionistii maghiari ai timpurilor mai recente, și acestui fapt i se datorează, printre altele, faptul că forța avertismentelor antirevizioniste românești a scăzut drastic în aceeași perioadă. Altfel decât în urmă cu opt decenii și mai bine, anexarea Transilvaniei la statul ungar trebuie considerată o ipoteză cu totul absurdă din chiar perspectiva revizionistă, însă, pe de altă parte, desprinderea Transilvaniei de România reprezintă condiția necesară a refacerii Ungariei istorice, nu în interiorul unor *frontiere de stat*, ci ale limitelor unui macrospațiu în care *statul* ungar cu centrul la Budapesta, în frontierele sale actuale, își exercită *hegemonia imperială*; din această perspectivă se poate înțelege mai bine rațiunea invocării lui Karoly Kos și a transilvanismului, prezentat astăzi mai intens ca oricând, drept identitate nu doar specifică tuturor locuitorilor Transilvaniei, ci și – mai ales – aflată pe poziții de adversitate cu identitatea românilor din așa-numitul Vechi Regat. Dacă mai adăugăm la aceasta faptul că până la criza financiară din 2008 curentul teoretic dominant în Occident pornea de la iminenta retragere a *statului* din istorie (deja Nicolae Iorga vedea statul ca formă politică oarecum învechită), atunci strategia *politică* maghiară de folosire a *statului* ungar ca instrument mai întâi de *unificare a națiunii* și apoi de *unificare economică* a Bazinului Carpatic – indiferent de frontiere – pare a constitui o cale spre revizuirea tratatului de la Trianon nu numai nouă, ci și în pas cu vremurile noastre.

Presupunând că lucrurile stau într-adevăr astfel, perspectivele următoarelor acțiuni nu ar fi prea greu de anticipat. Intrat în istorie foarte probabil ca primul-ministru de externe al Ungariei care a recunoscut fie și numai implicit semnificația Rezoluției Adunării Naționale de la Alba Iulia în anul 2016, atunci când a interzis personalului diplomatic ungar participarea la manifestările de celebrare a Zilei Naționale a României, Péter Szijjártó va putea sublinia în continuare, și pe bună dreptate, faptul că Ungaria nu urmărește revizuirea frontierelor, putând prezenta ca gest de reală deschidere a guvernului ungar față de România faptul că „programul de dezvoltare economică a Ardealului” este deschis tuturor solicitanților din această zonă, inclusiv

¹⁵ C. Schmitt, *Völkerrechtliche Formen des modernen Imperialismus* (1932) / Positionen und Begriffe in Kampf mit Weimar-Versailles-Genf, Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg, 1940, pp. 162-180.

și mai ales cetățenilor români care nu sunt membri ai națiunii maghiare și sublinia pe mai departe faptul că sprijinirea dezvoltării economice în această regiune nu poate fi considerată altfel decât ca un demers menit să întărească și mai mult bunele relații dintre Ungaria și România. Având în vedere însă și afirmațiile recente ale unui cunoscut istoric român – decorat cu Crucea de cavaler a Ordinului de Merit al Ungariei „în semn de recunoaștere a activității deosebite desfășurate ca istoric, precum și a întregii opere prin care contribuie în mod semnificativ la îmbunătățirea relațiilor dintre poporul maghiar și român”¹⁶, probabil și prin punerea în discuție a voinței românilor transilvăneni de a se uni cu România – potrivit cărora, așa cum în cazul Cataloniei sau Italiei de Nord „regiunile mai bogate sunt tentate să-și ia zborul pentru a nu-și împărți bogăția cu alții”, la fel și în cazul nostru „ungurii nu vor ajunge din nou stăpâni peste Ardeal”, însă „cândva, în viitor, nu se știe ... dacă nu vor pleca românii ardeleni, cu Ardeal cu tot”¹⁷, s-ar putea reflecta asupra reorientării fundamentale a planului de dezvoltare economică în direcția unor proiecte precum o cale ferată de mare viteză între Budapesta și Iași sau/și Constanța.

Să nu uităm că, așa cum remarca Nicolae Iorga la ceas de cumpănă, în 1940, drepturile noastre asupra Ardealului le-am (re)dobândit prin autodeterminarea românilor într-o construcție europeană favorabilă principiului naționalităților și, ca atare, nici în prezent nu putem rămâne indiferenți față de ceea ce se întâmplă acum politico-strategic în Europa și în lume. Altfel spus, dacă ne-am permite în final la rândul nostru o sugestie pentru reprezentanții României responsabili de soluționarea acestui dosar conform intereselor naționale românești, aceasta ar consta în reamintirea faptului că așa cum „națiunea română” este și rămâne pentru noi ca și pentru Mircea Djuvara, veritabilul „principiu al dreptului nostru”¹⁸, la fel, în sens *politic* și în sensul unei economii care ar trebui să redevină cât mai urgent economie *politică*, așa cum ea însăși s-a înțeles pe sine de la Aristotel și până dincolo de jumătatea secolului trecut – vom spune împreună cu Nicolae Iorga, că „Ardealul acesta pentru noi, de altminteri, nu este un Ardeal, ci este o bucată de țară românească”, mai limpede: că „Ardealul” despre care se vorbește în termenii „Bazinului Carpatic” și al strategiilor de dezvoltare menite să redea termenilor respectivi recunoașterea europeană pierdută acum 100 de ani, „acest Ardeal nu este un „Ardeal”, ci reprezintă uzurpațiile succesive și seculare în dauna poporului românesc, provincie creată de străini și pentru străini și căreia noi îi opunem o unitate românească absolută, sub toate aspectele și de-a lungul veacurilor”.¹⁹ Restul e negociabil.

¹⁶ <https://bukarest.mfa.gov.hu/rou/news/a-magyar-erdemrend-lovagkeresztjevel-tuentettek-kilucian-boia-roman-toerteneszt> (accesat pe 1 iunie 2020).

¹⁷ L. Boia, *România și Europa: o istorie surprinzătoare*, Humanitas, București, 2020, p. 64.

¹⁸ M. Djuvara, *Națiunea română ca principiu al dreptului nostru*, București, 1942; a se vedea recenzia cu același titlu a marelui jurist, apărător prin drept al unității românești, G. Sofronie, *Transilvania* nr. 5 / 1943, pp. 382-387.

¹⁹ N. Iorga, *Rostul istoric al Unirii / Conferințe: ideea unității românești*, Ed. Minerva, București, 1987, pp. 276-292 (280).